

מי הייתה הדמות שהייתה?

ציפי רובין

לימד תורת הגן, פדגוגיה ומשחקים פרבליים, שתפסו מקום מרכזי בחיי הגן. משחקים אלו היו מעין המחזה של סיפור בתנועות, והם גם שימשו אמצעי להקניה חווייתית של השפה העברית ושל הערכים הלאומיים. באין ספרות ילדים מתאימה לילדי הגן, הוא חיבר את המשחקים והשירים, את הסיפורים והאגדות, ואת שירי הזמר שתוכנם נלקח מהווי הבית, המשפחה, עולם הצומח והחי, המסורת, הפולקלור והחיים של ארץ ישראל. אחד השירים, המושר גם כיום בגני הילדים, הוא "יש לנו תיש".

יש לנו תיש
יש לנו תיש,
לתיש יש זקן,
לו ארבע רגלים,
וזנב לו קטן. ל, ל, ל, ל.....

בשנת 1914 פרצה מלחמת העולם הראשונה ושיבשה את התוכניות. המשפחה ארזה את מיטלטליה, עזבה את ורשה והתמקמה במוסקבה. הוא חידש את גן הילדים שלו ולידו פתח סמינר לגננות עבריות. פעילותו החינוכית במוסקבה נמשכה עד אוקטובר 1917, אז השתלטה המפלגה הבולשביקית על השלטון, הכבידה את עולה על היהודים ופעלה נגד מפעלי תרבות וחינוך יהודיים: נאסרה הלשון העברית, מוסדות יהודיים נסגרו, בהם גם גן הילדים והסמינר. המשפחה נאלצה לשוב לנדודיה, ובאוגוסט 1918 הגיעה לקייב בירת אוקראינה העצמאית. הוא חידש בקייב את הסמינר ולידו פתח גן ילדים. אך תוך שנה מיום בואם, פרצה מלחמת האזרחים באוקראינה וגרמה להרס של קהילות יהודיות, קייב הבירה נכבשה בינואר 1918 בידי הצבא האדום. במצב זה המשפחה לא החזיקה מעמד וסגרה את גן הילדים ואת הסמינר, ושבה לנדודיה. המחנך ובני משפחתו יצאו את קייב, הגיעו לבסרביה הרומנית והתיישבו בקייב. במשך השנתיים הראשונות לשיבתם בקייב הוא נסע לבקר בערים ובעיירות כדי לסייע לתושבים ולפליטים לארגן מחדש את מערכת החינוך בגני הילדים ובבתי ספר. לאחר שנתיים, בראשית שנת 1922, הוא פתח "אינסטיטוט [מכון] להכשרת מורות ומחנכות" מטעם 'תרבות', ולידו הקים שני גנים לדוגמה. עם הזמן המוסד

במרכזה של החידה עומדת דמותו המרתקת של מורה ומחנך, גנן, משורר, מפקח כללי על גני הילדים בארץ ישראל בשנים 1925-1936 ומנהל מחלקת החינוך של עיריית תל-אביב בשנים 1936-1939. מוצאה של משפחתו מן העיירה אובארוביצי, ששכנה במחוז הומל בתחום המושב בבלורוסיה (רוסיה הלבנה). הוריו עסקו במסחר זעיר, וששת ילדיהם, כולל הבנות, למדו אצל מלמד-דרדקי חומש ורש"י, תנ"ך וקצת משניות, אך גם שירים עבריים ושפת עבר. בהיותו בן ארבע עשרה הוא עזב את בית הוריו ויצא ללמוד בכמה ישיבות. לפרנסתו לימד בחדרים מתוקנים בעיירות שונות עד שהגיע להומל בשנת 1899. בתקופה זו החלו לנשב רוחות הציונות בעקבות החזון של בנימין זאב הרצל והקונגרס הציוני הראשון, ופעילותם הספרותית של מנדלי, אחד העם, ביאליק ואחרים, שהלהיבו את הדור הצעיר. הוא הצטרף לאחת מחבורות הצעירים בהומל והיה חבר באגודה 'שפה ברורה', שנועדה להנהיג את הדיבור העברי בקרב ילדי בתי הספר - אז החליט להקדיש את חייו לחינוך ולהוראה, למד בסמינר וקיבל תעודת מורה.

בשנת 1905 מתחיל פרק חדש בחייו עם בואו לוורשה לקראת פתיחת שנת הלימודים תרס"ו (1906). הוא החל להורות בבית ספר לנערים - "העברי" - בוורשה. בשנת 1908 הוא קיבל הזמנה מאת מרכז המורים בארץ ישראל לעלות לארץ "וללמד את השפה, חשבון והתחלת גיאוגרפיה בשפה העברית". אך מכיוון שתוכנית זו לא יצאה אל הפועל הוא החליט ללכת בעקבות ידו יחיאל היילפרין, שייסד את גן הילדים העברי הראשון בוורשה [ראו החידה בקולות 14], ולהקים גם הוא גן ילדים עברי. ואכן, בשנת 1910 הוא פתח את הגן בדירת המשפחה וניהל אותו ברוח תורתו של הפדגוג הגרמני פרידריך פרבל, שהטיף ללמד את הילד תוך כדי משחק, תנועה יצירה ושירה. ובאשר ללשון העברית - הוא סבר שיש להעניק לילד חינוך עברי לאומי באמצעות אגדות עבריות מחיי העבר, סיפורי התורה והאגדה, ציור, זמרה, כור ומלאכה, וכל זאת בלשון העברית, כי "אין גן עברי אלא בלשון העברית". כעבור שנה הוא פתח ליד גנו סמינר להכשרת גננות עבריות.

הוא לא רק ניהל את גן הילדים ואת הסמינר, אלא אף היה הגנן בגן יחד עם אשתו. בתו ובנו (לימים, מחשובי משוררי השירה העברית המודרנית בארץ) למדו גם הם בגן. בנוסף, הוא נמנה עם צוות המורים בסמינר שלו; הוא

יש לנו תיש,
לתיש יש זקן,
לו ארבע רגליים,
וזנב לו קטן.

יש לו קרניים -
קרניים לנגוח;
יש לו טלפיים
לבעוט ולברוח.

אין מזיק כמוהו;
לא ינום, לא יישן;
בעדר הצאן הוא
גם ראש וגם ראשון.

יש עז לו - זוגתו,
היא טיפשה וסכלה;
אך חלב היא נותנה
כל יום קנקן מלא.

לתיש, לעז
בן קטן - גדי.
יפה הוא וחביב,
אותו אוהב אני.

מי היה בנו, אחד מהחשובים במשוררי
השירה העברית המודרנית בארץ?

הפך למרכז תרבות ליהודי המקום והסביבה, ועם גמר
המחזור הראשון של הגננות נוספה תגבורת ברוכה של
גננות, שהקימו גני ילדים עבריים ברחבי רומניה.

ארבע שנים ישבה המשפחה בקישינוב. אלה היו אמנם
שנים טובות ומלאות סיפוק בעבודה החינוכית, אך
כל אותה תקופה הוא טווה תוכנית לעזוב את הגולה
ולהגשים את ציוניותו בעלייה לארץ ישראל. התוכנית
הבשילה באביב 1925, אז הגיעה המשפחה לנמל יפו
והתיישבה בתל-אביב. בעקבותיו עלו לארץ ישראל
רבות מתלמידותיו ושימשו גננות בגני הילדים. הן היו
נאמנות למורשתו, והמוטו שלו - **"את הילד אל תשכחו,
הילד על פני כל ועל הכל!"** - ליווה אותן בדרכן החינוכית.

עם בואו ארצה, הוא התמנה למפקח כללי על גני הילדים
בארץ ישראל מטעם מחלקת החינוך של הוועד הלאומי,
תפקיד אותו מילא בשנים 1925-1936. עד מהרה מלאו
ידיו בעבודה אדמיניסטרטיבית-חינוכית-ארגונית. בתוקף
תפקידו הוא נסע ברחבי הארץ, כשהוא עומד בטלטולי
הדרך באוטובוס או על גבי פְּרדה או סוס, ביקר בגני
הילדים וצפה בשיעורי הגננות ובפעילות הגן השוטפת.
ברבים מגני הילדים הוא שמח לפגוש את תלמידותיו
משכבר הימים, בוגרות הסמינרים שלו במוסקבה, בקייב
ובקישינוב.

בשנת 1936 הוא סיים את תפקידו כמפקח, והחל משנת
1936 עד שנת 1939 עמד בראש מחלקת החינוך של
עיריית תל-אביב עד מותו.

מי היה המחנך?